

Muhafazakâr Basının İfade Özgürlüğü ile İmtihanı: Charlie Hebdo Katliamının Zaman, Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerinde Çerçevesi

Uğur Yağan, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi,
e-posta: uguryagan@gmail.com

Özet

Türkiye medyasında ifade özgürlüğü ve kutsal değerlere hakaretin çerçevesi şekline ilişkin tartışmalar oldukça eski olsa da bu konu çoğunlukla ulusal kimlik, Türklük ve Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik eleştiriler etrafında tartışılmıştır. İslam'ın kutsal saydığı değerlere yönelik eleştirilerin ne oranda ifade özgürlüğü kapsamına gireceğine ilişkin tartışmalar Türkiye medyasında özellikle Batılı ülkelerde yaşanan gerilimler etrafında tartışılmaktadır. Öte taraftan son yıllarda İslam'a ait kutsal değerlerle ifade özgürlüğü arasında yükselen gerilim popüler yazında dönem dönem tartışılrsa da bu konudaki akademik ilgi oldukça sınırlıdır. Çalışmada Türkiye basının ifade özgürlüğünü ele alışındaki sorunlu bir yönü ortaya çıkarmak üzere önde gelen üç muhafazakâr gazetenin Charlie Hebdo saldırısını takip eden on günlük sayıları çerçeveleme analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma verileri göstermektedir ki muhafazakâr basının tepki verme şeklinde iç politik gerilimler önemli bir belirleyici olmakla beraber öne çıkarılan temel konu "Batının Müslümanlara dönük yanlış politikalarıdır". Muhafazakâr basın saldırının ifade özgürlüğüne dönük kısmını görmemeyi, gördüğü noktalarda da ifade özgürlüğü nosyonunun yanlışlığını vurgulamayı tercih etmektedir. Çalışma göstermektedir ki muhafazakâr Türkiye basını İslam dininin kutsal değerlerinin ihlali karşısında ifade özgürlüğünün feda edilmesinde sakınca görmemektedir.

Anahtar sözcükler: Charlie Hebdo, Türkiye, ifade özgürlüğü, muhafazakâr basın, dine hakaret

The Ordeal of Turkish Conservative Press with Freedom of Expression: Framing of Charlie Hebdo Massacre in Zaman, Sabah and Yeni Şafak

Abstract

Although discussions on framing of the conflict between freedom of expression and sacred values in Turkish media has quite a long history, the subject has been approached around it is relation with Turkish identity, national identity and criticism of Mustafa Kemal Atatürk. Apart from discussions in popular press at times of blasphemy debates in the USA and Western Europe, academic research on the subject, especially in the area of media studies is quite limited. In this study, ten issues of three conservative newspapers, following Charlie Hebdo massacre have been analyzed by framing analysis method to reveal a problematic side of arguments on freedom of expression in Turkish

media. The research data shows that internal affairs of Turkish politics and the degree of relationship of conservative newspapers with the government have great impact on their reaction to Charlie Hebdo attack as a debate on freedom of expression. The three newspapers analyzed here preferred, only to blame Middle East policy of Western countries instead of discussing threats to free speech and when they discuss on free speech they usually criticize the ontological existence of the concept. Study shows that conservative press in Turkey has no problem to sacrifice free speech if they decide that the expression in question insults sanctity of Islam.

Keywords: Charlie Hebdo, Turkey, free speech, conservative press, blasphemy

Giriş

7 Ocak 2015 günü Fransa'nın başkenti Paris'in merkezi bir bölgesinde yer alan Charlie Hebdo¹ dergisinin ofisi, daha sonra El-Kaide üyesi oldukları saptanan kişilerin saldırısına uğramış, saldırı sonucunda iki polis memuru bir Sodexo çalışanı ve dokuzu dergi yazarları olmak üzere on iki kişi yaşamını yitirmiştir. Saldırıdan iki gün sonra saldırıyı gerçekleştiren Cherif Kouachi ve Said Kouachi kardeşler polis tarafından öldürülmüşlerdir (BBC, 14 Ocak 2015). Kouachi kardeşlerin öldürülmesiyle aynı gün, yani 9 Ocak 2015 tarihinde yine Paris'te Amedy Coulibaly isimli bir saldırgan koşher markette bir grup müşteriyi rehin almış, rehinelere kurtarma operasyonu sırasında dört rehine ve saldırgan yaşamını yitirmiştir. İki olayın ardından saldırganlarla birlikte toplam yirmi kişi yaşamını yitirmiştir. Charlie Hebdo ofisine yapılan saldırı sırasında saldırganların tekbir getirmesi ve "Peygamberimizin intikamını aldık" demeleri, Charlie Hebdo dergisinin daha önce yayımlamış oldukları Muhammed karikatürleri dolayısıyla tanınmış bir dergi olması saldırının ifade özgürlüğüne karşı gerçekleştirilmiş olduğu şüphesinin hızla yayılmasını sağlamıştır. Olayın ardından ortaya çıkan kanıtlar bu şüpheleri büyük oranda doğrulamıştır (BBC, 14 Ocak 2015).

Kutsala hakaret ve ifade özgürlüğü arasındaki gerilim oldukça eski bir tartışma olsa da iletişim imkânlarının artması, Batılı ülkelerin göçmen politikaları ve cihatçı İslamist grupların güçlenmesi gibi sebeplerle bu gerilim 90'lardan sonra İslam'a hakaret iddiaları çerçevesinde sık sık gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle Batılı ülkelerde İslam'a yönelik eleştirilerin ve Muhammed çizimlerinin yer aldığı yayınların Müslüman topluluklarda tepkiye sebep olması ifade özgürlüğü ve kutsal değerlere hakaret ilişkisinin sıklıkla tartışılmasına sebep olmuştur. Charlie Hebdo saldırısında olduğu gibi bu gerilim bazı durumlarda ölümle sonuçlanan saldırıların bahanesi haline getirilmiştir. Yaşanan saldırıların motivasyonları ve İslamiyet ile ilişkisine dönük tartışmalar oldukça popüler olsa da yaşanan gerilimlerin ifade özgürlüğünün sınırları ya da dini değerlere hakaret tartışmalarının ötesinde olduğu, Avrupa'da ve ABD'de artan göçmen Müslüman

sayısı ve buna dönük politikaların yetersizliği, Batılı ülkelerin Müslüman coğrafya üzerindeki müdahaleleri gibi nedenler de sıklıkla aynı tartışmanın içine girmektedir. Gerilimlerin ardında yatan farklı sebeplerle beraber ortaya çıkan çatışmalı durumun özellikle Müslüman toplumlarda ifade özgürlüğüne karşı tutumla da bir düzeyde bağı olduğu yadsınamaz.

İfade özgürlüğü ve Batılı anlamda demokratik bir kurum olarak basın arasındaki tarihsel ilişki göz önüne alındığında ifade özgürlüğüne dönük saldırı veya müdahalelerde basın kuruluşlarının açık bir şekilde bu özgürlükten yana saf tutmaları oldukça anlaşılır bir durumdur². Türkiye özelinde baktığımızda ise durumun bu kadar açık olmadığı görülür. Hükümetin medyaya açık müdahalesinin kanıksandığı, pek çok yayın kuruluşunun hükümet ile profesyonellik sınırlarını zorlayan düzeylerde ilişki kurduğu düşünüldüğünde³, Türkiye’de siyasilerin bu olaylara karşı tepkilerinin özellikle muhafazakâr basının tepki şekilleri üzerinde belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. İkinci olarak okuyucularına Müslüman bireyler olarak seslenen muhafazakâr Türkiye basını, haberlerini eleştirel bir çerçeveye sunmaktan oldukça uzaktır. Bu çalışmada Türkiye basını içerisinde önemli yere sahip üç gazetenin, saldırıyı, takip eden on gün boyunca ne şekilde çerçeveledikleri incelenmiştir. Çalışma için incelenen üç gazetenin saldırıyı mümkün olduğunca ifade özgürlüğü tartışmalarından uzaklaştırdıkları ve özellikle hükümete yakın gazetelerin yaşanan katliamı, ya komplo teorileri ile ya da sadece kriminal yönü çerçevesinde ele almayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu çalışmanın amacı ifade özgürlüğüne yönelik bir saldırının Türkiye’de muhafazakâr basın tarafından nasıl çerçevelendiğini, ifade özgürlüğüne ilişkin evrensel tartışmaları referans alarak eleştirel bir yaklaşımla ortaya koymaktır.

Sorunu Tanımlamak; İfade Özgürlüğünün Kökenleri ve Dini Değerlere Yönelik Sözlü ve Görsel Hakaret

İfade özgürlüğünün tarihçesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Konuşma özgürlüğüne ilişkin fikirlerin Antik Yunan’da İsa’dan önce 5. ve 6. Yüzyıllarda ortaya çıktığı sanılmaktadır. Modern anlamda ifade özgürlüğünün ilk kez ortaya konulduğu metinler İngiliz Haklar Bildirgesi (1689) ve Fransız Yurttaşlık Hakları Bildirgesi’dir (1789). İfade özgürlüğünün fikir olarak güçlü bir biçimde ortaya çıkması aydınlanma hareketinin bir parçası olarak (Copeland, 2006: 3) Avrupa ve Amerika’da mümkün olmuştur ve bu yönüyle Batılı bir yaklaşımdır. Ayrıca pek çok konuda anlaşmazlıklar devam etse de ifade özgürlüğünün Batı dünyasında birbirinden oldukça farklı politik aidiyetleri olan insanlar tarafından güçlü bir biçimde savunulduğu görülmektedir (Keane, 2000: 31). Bu durumun ardında yatan belki de en önemli sebep aydınlanma ile birlikte insan aklına verilen büyük önemin dini de kapsayacak şekilde savunulmasıdır. Bu dönemde sansüre

yönelik en yaygın eleştirisi; ifade özgürlüğünün engellenmesinin tanrının insana bahsettiği iyi ile kötüyü ayırt etme yeteneğinin kullanımına engel olmasıdır. İfade özgürlüğü fikrinin ortaya çıkışında, bugünkü kavrayışımızı şekillendirmesi bakımından bazı düşünürlerin özel bir yeri bulunmaktadır. Baruch Spinoza, John Locke gibi pek çok düşünür ifade özgürlüğü fikrinin gelişimine katkıda bulunmuş olsa da John Milton'un *Areopagitica* (1644/2008) ve John Stuart Mill'in *On Liberty* (1859/2000) eserleri bugün de sıklıkla ele alınan temel kaynaklar arasındadır. John Milton'un ifade özgürlüğünü ele alışı liberal bir perspektiften oldukça uzak olsa da kendi dönemi için radikal sayılabilecek bir pozisyonudur. Milton, basım öncesini düzenlemeye yönelik tüm girişimlerin, ahlaki ve dini gerçekler de dâhil olmak üzere gerçeği arayan dürüst insanlara hakaret anlamına geldiğini savunur (Riley, 2007: 191). Milton için, "uygunsuz" içeriklere, basımlarının ardından iyi yasa yapıcılar ve iyi hâkimler tarafından müdahale edilmesi gayet normaldir. Milton'u önemli kılan o dönem için yaygın olan basım öncesi sansüre cepheden karşı çıkmasıdır.

Mill de çıkış noktası itibarıyla Milton'a benzer şekilde, özgür düşüncenin engellenmesinin iyi insanlara karşı hakaret olduğunu savunur. Ayrıca Mill için bir düşüncenin yayılımının engellenmesi sadece erişim imkânı olan insanlara karşı değil aynı zamanda gelecek nesillere karşı da suç işlemek anlamına gelir (Mill, 2000: 51). Ancak Mill birkaç önemli noktada Milton'dan ayrılmaktadır. Mill basım öncesi ya da sonrası ayrımı yapmaksızın sansüre bazı istisnai durumlar hariç tümünden karşıdır. Mill'in *Hürriyet Üzerine* isimli eserinde ortaya koymuş olduğu kimi argümanlar bugün ifade özgürlüğü ve nefret söylemi tartışmaları için hala vazgeçilmez öneme sahiptir. Mill ifade hürriyetini, açık tartışmanın olumlu sonuçları ve güvenlik ilkesinden oluşan iki temel iddia ile savunmuştur. Mill için güvenlik fiziksel güvenlikten daha fazlasını ifade eder (Morgan, 2007: 139); bu anlayış bireyin fiziksel güvenliği, insan olarak diğer tüm bireylerle eşitliğinin güvenliği ve düşünme, ifade ve toplanma özgürlüğü gibi temel güvenlik ihtiyaçlarından oluşur. Mill bu yaklaşımını şu sözlerle ifade eder:

Özgürlük adını hak eden tek özgürlük, başkalarını saadetlerinden mahrum etmeye veya onların saadet elde etme gayretlerine engel olmaya kalkışmadığımız müddetçe kendi iyiliğimizi kendi bildiğimiz yolda arama özgürlüğüdür. (Mill, 2000: 44-45)

İkinci anlayış "sonuçsal" (consequentialist) olarak ifade edilen, insan mutluluğunun gerçeği elde etmeye bağlı olduğunu savunan ve bunun ancak fikirlerin açıkça beyanı ve çatışması sonucu ortaya çıkabileceğini savunan yaklaşımdır. Özellikle Mill'in bu ikinci yaklaşımı oldukça idealist inşa edilmiş bir insan doğası anlayışına dayandığı için sekteryen bulunarak eleştirilir (Morgan,

2007: 123). Fakat ilk yaklaşım bugün de ciddi tartışma konusu olan dini ifade özgürlüğü ve bir grubun aşağılanması gibi tartışmalı konular için bir çerçeve sunmaktadır.

İfade Özgürlüğü ve Dini Değerlere Hakaret

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren uluslararası kamuoyunun ilgisini çeken pek çok "İslam'a hakaret" tartışması yaşanmıştır. Bunlar arasında en bilinenleri Salman Rushdie'nin *Satanic Verses (Şeytanın Ayetleri)* isimli kitabının 1988 yılında İngiltere'de basılması, Danimarka'da günlük basılan bir gazete olan *Jyllands-Posten*'in yayımladığı karikatürler ve 2006 ve 2011 yıllarında Charlie Hebdo dergisinde yayımlanan karikatürler etrafında ortaya çıkmıştır. Hem Batı'da hem de Türkiye'de konuyu demokratik çokkültürlülük bağlamında ele almaya çalışan Müslüman yazarlar ifade özgürlüğünün demokratik toplumların çok kültürlü yapısına zarar verecek şekilde kullanıldığını ifade etmektedirler. Temel önerileri ise özetle, ifade özgürlüğünün kutsal olanın sınırlarında durdurulmasıdır. Bu konuyu ayrıntılı olarak ele almadan önce evrensel hukuki bir kutsal tanımlamanın oldukça zor olduğunu belirtmekte fayda var. Kerem Altıparmak TCK 301 bağlamında kutsal değerler ve ifade özgürlüğü çatışmasını incelediği çalışmasında hukuki cezalandırmanın karşı karşıya kaldığı iki önemli zorluktan bahsetmektedir:

Birincisi, neyin kutsal olup olmadığına karar verme yetkisi egemenin elindedir. Bu nedenle, kutsal değerden değil, kutsal sayılan değerlerden bahsetmek gerekir. İkincisi, kutsal sayılan değere yöneltilen ifadenin zarar veya tehlike doğurması beklenmez. Onun kendisi, bizatihi kötü ve zararlıdır; bu nedenle cezalandırılır. (Altıparmak, 2007: 73)

Tüm zorluklara karşın Müslüman çevreler Peygamber ile ilgili aşağılayıcı olduğunu düşündükleri görsellerin ya da yazılı ifadelerin özgürlük kapsamında değerlendirilmesine şiddetli bir şekilde karşı çıkmaktadırlar. İfade özgürlüğü ve dini ifade özgürlüğü bir arada düşünüldüğünde Müslümanlara ayırım uygulandığı ve Batı'nın bu konuda ikiyüzlü davrandığı savunulmaktadır (Zafar, 2013). Ayrımcılık iddiasını savunanlar örnek olarak sıklıkla Yahudi soykırımının reddi ya da siyahlara karşı ayrımcılığın nefret söylemi kapsamında değerlendirilirken İslam'a hakaret ya da peygamber ile dalga geçilmesinin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesini gösterirler. Bu iddia pek çok Müslüman yazar tarafından sıklıkla ifade edilse de ifade özgürlüğü ve nefret söylemi davaları çok daha karışıktır. Avrupa'da ülkeden ülkeye farklılaşan uygulamalar olmakla birlikte Müslümanların da pek çok nefret söylemi şikâyeti karşısında kendilerini dini ifade özgürlüğü kapsamında savundukları görülmektedir⁴. Bu konuda Müslüman yazarlar tarafından Batılı hukuk sistemine yöneltilen eleştiriler

çoğunlukla liberalizmin ya da daha genelde aydınlanma düşüncesinin dinle kurduğu ilişkinin bir eleştirisi olsa da⁵ soruna daha pratik yaklaşan yazılar da mevcuttur. Fakat unutulmaması gereken nokta hem ulusal hem uluslararası kamuoyunda Müslümanların eleştirilerinin merkezinde Yahudilere uygulanan pozitif ayrımcılığın kendilerine uygulanmamasından kaynaklanan rahatsızlık önemli bir yer tutar. Yani ifade özgürlüğünün ilkesel düzeyde uygulanmadığına ilişkin bir eleştiri sıklıkla tekrarlanmaktadır. Bu öge ileride göreceğimiz gibi Türkiye’de muhafazakâr basının Charlie Hebdo olayını çerçevelerken başvurduğu temel argümanlardan biridir. Bu tartışma birkaç katmandan oluşur; öncelikle Yahudiliğin bir din olarak korunmadığı, korumaların ırkçılık karşıtı olduğu ve dini grupların ırkçılık yasalarının kapsamında olmadığı ifade edilmektedir⁶. Tariq Modood’a göre Müslümanlara yönelik incitici ifadelerin etnik değil dini olduğu gerekçesi ile dışarıda bırakılması inandırıcı değildir (Modood, 2006: 2). Bu konudaki yerleşik liberal anlayış ırkçılık kategorisinin de dışında olan tartışmalı konuların engellenmesi için belirli bir gruba yönelik olması gerektiğini savunur. Bir açıklamayı sırf İslam’a saldırıyor diye engellemek doğru değildir, yasal engelleme ancak saldırı Müslüman bireylere yönelik olduğunda kabul edilebilir (Morgan, 2007: 126). Modood bu yaklaşıma da karşı çıkarak bir grubun üyelerine hakaret etmeden gruba hakaret etmenin mümkün olmadığını savunur. Aynı zamanda dinsel bir grubun üyelerinin kendi varlıklarını inançlarıyla tanımladıkları durumlarda birey ile inancı bir birinden ayırmak mümkün değildir (Morgan, 2007: 128). Levey ve Modood’a göre Muhammed’in görüntüsünü içeren yayınlar üç soruna neden olmaktadır; öncelikle bu görseller bir dini kuralın ihlalidir ki liberal hukuk ve dini hukuk arasında bir çatışmaya neden olur. İkincisi İslam terörist bir din olarak görselleştirilir ve son olarak görseller Müslüman azınlıkların fiziki olarak zarara uğramasına yol açabilirler (2009: 428). Levey ve Modood’a göre karikatürlerin azınlıklara yönelik öfkeyi arttırması bir tür ırkçılıktır. Levey ve Modood’la farklı argümanlara dayansa da Bangstad da İslamofobinin bir tür ırkçılık olduğunu ve azınlıklara yönelik şiddeti körüklediğini ifade eder. Bangstad’a göre bu tür ırkçı söylemlere yönelik yasal yaptırımlar kesinlikle liberalizmin ruhuna aykırı değildir (Bangstad, 2013: 280). Her ne kadar Levey ve Modoodda İslam’a yönelik “hakaret”lerin Müslüman bireylere yönelik bir tür ırkçılığa dönüşebileceğini belirtse de analitik düzeydeki bu ayırımı pratik olarak mümkün olmadığını savunurlar. Oysa konuya ilişkin literatürde ayrımcılığa neden olacak eleştiriler ya da ithamlar ayrı bir kategori olarak değerlendirilir ve bu konuda yasal düzenlemenin gerekli olduğu çoğunlukla kabul edilmektedir⁷. Türkiye’de muhafazakâr basın açık bir şekilde ifade özgürlüğü ve dini değerler arasında çatışmaya neden olan konularda ifade özgürlüğünün kısıtlanmasından yanadır. Fakat bu tartışmanın asla Türkiye’deki ya da diğer Müslüman ülkelerdeki dini azınlıklar etrafında yapılmaması aslında

istenenin tam olarak bu bile olmadığını, genel olarak dini ya da kutsal değerlerin korunması değil Sünni İslam'a ilişkin değerlerin korunmasının hedeflendiğini düşündürmektedir. Muhafazakâr basın, ifade özgürlüğünün dini değerleri aşağıladığını savunduğu durumlar çoğunlukla TCK 301. maddenin de sıklıkla tartışılmasına yol açan, aslında, ifade bir zarara yol açtığı için değil, tartışmalı ifade birilerini rahatsız ettiği için engellenmesini uygun gören (Altıparmak,2007: 109) akıl yürütme şeklinin bir varyasyonudur. Durumu daha da ilginç kılan muhafazakâr basının sunduğu çerçeveye bakıldığında, İslam'a ilişkin değerler bağlamında talep edilen ifade özgürlüğü yasaklamalarının evrensel bir TCK 301 talebi gibi görünmesidir.

Aşağıda, bu çalışma kapsamında incelenen üç gazetede görülen, bir taraftan Charlie Hebdo saldırısını sıradan bir kriminal vaka ya da bir komplo olarak ele alırken diğer taraftan ifade özgürlüğünün, içeriği oldukça belirsiz bir islamofobiden korunmak amacıyla kısıtlanmasına yönelik güçlü çağrıdır.

Çerçeveleme Analizi ve Örneklem Seçimi

Haber sunumu basitçe olguların sıralanışından ibaret değildir, bu tarz olgusal haberciliğin en açık örneği olarak tasarlanan ajans haberleri bile pek çok çerçeve aracılığı ile işler. Gamson'a göre haber sunumu olguları sıralamaktan çok bir hikâye anlatmaya benzer, "olguların kendinde bir anlamı yoktur onlar içine yerleştirildikleri hikâyeler ve çerçeveler aracılığıyla bütünlük kazanıp anlama kavuşurlar" (1989: 157). Haberler belirli sunum pratikleri içerisinde var olurlar ve bu pratikler haberlerin anlaşılma şekli, sunulan haberlerle ilişki içerisindeki olgu ve olayların yanı sıra genel düzeyde insanların içinde buldukları dünyaya nasıl tepki vereceği üzerinde bir düzeye kadar etki sahibidir. Etki kavramı iletişim çalışmaları için oldukça problematik olsa da bir yönüyle vazgeçilmezdir⁸. Çerçeveleme analizi, medya içeriği ile ortaya çıkarması muhtemel etki arasında doğrudan bir ilişki kurmayı hedeflemese de sunum çerçevelerini anlama çabası bu çerçeveler aracılığı ile düşünen insanların bilişsel ve davranışsal tepkileri üzerine bir anlayış geliştirme çabasını da kapsar. Çerçeveleme Analizi kavramını ilk kez kullanan Erving Goffman'dan (1974) bu yana çerçeveleme analizi bazı değişikliklere uğrayarak da olsa medya çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Fakat merkezi problem hala çerçevelerin sosyal gerçekliği nasıl oluşturduğudur (Deacon vd. 2007: 161). Todd Gitlin'e göre çerçeveler "nelerin var olduğu, nelerin tecrübe edildiği ve nelerin önem arz ettiğine" ilişkin sunum ve vurgulama prensipleridir (Gitlin, 1980'den aktaran Deacon, vd. 2007:161).

Çerçeveleme analizi ile ilgili sıkça dile getirilen itirazlardan biri "çerçevenin" oldukça rastlantsal olarak okuyucunun veya araştırmacının seçimine bağlı olduğu bu nedenle kuramsal sorunsallaştırma açısından yetersiz olduğudur

(Entman, 1993: 52). Bir diğer eleştiri çerçeveleme analizinin gündem kurma ve eşik bekliliği yaklaşımlarının bir uzantısı olduğudur (Scheufele'den aktaran Tian ve Concetta, 2005: 291). McCombs, Shaw ve Weaver aradaki ilişkinin benzerlikten daha fazlası olduğunu iddia ederek "çerçeveleme" sözcüğü yerine "ikincil düzey gündem belirleme" tanımını tercih ederler (Scheufele, 1999: 103). Fakat burada "ikincil" olarak belirtilen farklılık oldukça önemlidir. Gündem belirleme yaklaşımı, medya metninin, okur kitlesine ne hakkında düşünülmesi gerektiğini söylediğini savunur ve medya metnlerinde nelerin gündem haline getirilmeye çalışıldığını ortaya koymayı amaçlar. Oysa çerçeveleme analizinde iddia medyanın haber sunumunda tercih ettiği çerçeveler aracılığıyla sadece neler hakkında düşünüleceği değil aynı zamanda nasıl düşünüleceğini belirlemeye çalıştığıdır. Dolayısıyla çerçeveleme analizi, çeşitli medya metnlerinde sunulan çerçeveler aracılığıyla ilgili metnlerinde okuyucuyu belirli şekillerde düşündürmeyi hedefleyen bu çerçeveleri ortaya çıkarmayı amaçlar. Seçmek ve öne çıkarmak çerçevelemenin ayırt edici özelliği olarak gösterilmektedir. Çerçevelemek bir medya metninde algılanan gerçekliğin bazı yönlerini, bir problemin belirli bir değerlendirme, yorumlama ve çözümüne yönelik önerileri vurgulamak için seçmek ve bu seçimleri öne çıkarmak demektir. Entman çerçevelemenin temel özelliklerini dört temel madde ile sıralamaktadır;

- Problemleri tanımlamak
- Sebeplerini ortaya çıkarmak
- Ahlaki yargılarda bulunmak
- Çözümler önermek.

Entman şöyle devam etmektedir: "Bir medya metninde pek çok cümle bunlardan hiçbirini barındırmasa da bazı cümlelerde birkaçını bir arada görmek mümkündür" (Entman, 1993: 52).

Örnekleme seçimi

Bu çalışmada, ifade özgürlüğünü engellemeye dönük bir saldırı olarak Charlie Hebdo katliamının muhafazakâr Türkiye basını tarafından nasıl çerçeveslendiği araştırılmıştır. Örnekleme seçiminde tercih edilen gazeteler *Zaman*, *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazeteleridir. Çerçeveleme analizi için üç gazetenin, saldırının gerçekleştirildiği 7 Ocak 2015 gününü takip eden on günlük sayıları basılı versiyonlarından incelenmiştir. Bu gazetelerin seçilmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle *Zaman* gazetesi Türkiye'de tirajı en yüksek gazetelerden biri olmasının yanında hem muhafazakâr bir okur kitlesine hitap etmekte hem de önceki yıllardaki politik gerilimler⁹ dolayısıyla hükümete karşı

muhafif bir pozisyon tutmaktadır. *Sabah* gazetesi özellikle son yıllarda hükümet ile oldukça yakın ve muhafazakâr bir yayın politikası takip etmesinin yanında merkez sağ okuyucu kitlesine hitap eden ve tirajı en yüksek beş gazeteden biridir. Üçüncü gazete *Yeni Şafak* çeşitli yönlerden bu üç gazete arasında en fazla ilgi çeken gazetedir. Öncelikle tirajı diğer iki gazeteye oranla oldukça düşük olsa da hükümet ile üst düzey yakınlıkları dolayısıyla son yıllara damgasını vurmuş etkisi oldukça yüksek bir yayın kuruluşudur. Bu gazetenin AKP iktidarı ile birlikte yükselen gazetelerden biri olmasının yanında diğer gazetelerden farklı olarak *Yeni Şafak*'ın iktidar ile yakınlığı ideolojik ortaklaşmanın ya da dönemsel bir çıkar ortaklığının ötesindedir. Bu çalışma için incelenen dönemde köşe yazarlarından Yasin Aktay aynı zamanda AKP genel başkan yardımcısı olarak görev yapmaktadır ve 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde bir diğer *Yeni Şafak* yazarı Markar Esenyen gibi AKP'den milletvekili seçilmiştir. Hükümet içinden taşıdığı bilgilerle son yıllarda televizyonlarda da sıkça görülen isimlerden *Abdülkadir Selvi*, yine televizyonlarda AKP politikalarını savunmak üzere sıklıkla görülen Hilal Kaplan ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın fikirlerine sıklıkla başvurduğu söylenen¹⁰ Hayrettin Karaman'ın bu gazetede yazan isimler arasında yer almaları, *Yeni Şafak* gazetesinin adeta hükümetin sesi olarak görülmesini sağlamıştır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, kutsal değerler ile ifade özgürlüğü arasındaki gerilimin dünya kamuoyunda görünür bir şekilde tartışılmasına aracılık eden Charlie Hebdo saldırısının, çoğunluğu Müslüman bir ülke olan Türkiye'de, muhafazakâr basında nasıl ele alındığı, hangi kavramlar ve tartışmalar etrafında çerçvelendiğini ortaya koymak üzere adı geçen üç gazetenin başsayfaları, haberleri ve köşe yazıları incelenmiştir.

Başsayfalarda ve Haberlerde Charlie Hebdo

Tablo 1. 8-18 Ocak Tarihleri Arasında Üç Ulusal Gazetede Charlie Hebdo Katliamı İle İlgili Yapılan Haber Sayısı.

	8 Ocak	9 Ocak	10 Ocak	11 Ocak	12 Ocak	13 Ocak	14 Ocak	15 Ocak	16 Ocak	17 Ocak	18 Ocak	Toplam
<i>Sabah</i>	7	15	9	7	17	15	9	12	8	7	7	113
<i>Yeni Şafak</i>	11	15	12	7	16	14	12	14	13	12	10	136
<i>Zaman</i>	1	3	4	3	9	3	3	10	6	3	2	47

Çalışma için incelenen üç gazetenin, Charlie Hebdo katliamının gerçekleştiği gün olan 7 Ocak'tan sonraki 10 günlük sayılarında yer alan haberlere ilişkin sayısal veriler tablo 1'de yer almaktadır. İncelenen 10 gün boyunca en az sayıda haber sunan gazete yukarıda görülebileceği gibi kırk yedi haber ile *Zaman* ve en çok sayıda haber sunan gazete yüz otuz altı haber ile *Yeni Şafak* olmuştur. *Yeni Şafak* ve *Sabah* gazeteleri benzer şekilde konuya ilişkin pek çok haberi bir ya da iki tam sayfada ve genellikle 8-10 kadar haber bir arada olacak şekilde sunarken *Zaman* gazetesinin konuyla ilgili asıl habere yoğunlaşarak bazı haberleri vermemeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu farklılığı örneklemek gerekirse 10 Ocak günü *Zaman* gazetesinde konuyla ilgili günün asıl haberi olan saldırganların öldürülmesi ve zanlıların yıllardır terör listesinde olduğu bilgisini içeren iki haber neredeyse tam bir sayfayı kaplayacak şekilde sunulmuş, konuyla ilgili başka bir habere yer verilmemiştir. Aynı gün *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazeteleri IŞİD'in katiller için tebrik yayımlamasını, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande'nin "saldırının İslam diniyle bir alakası yok" açıklamasını, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın taziye mesajını, kurbanların ailelerinin polisi suçlamalarını da içeren pek çok konuyu haber yapmışlardır. *Yeni Şafak* gazetesinde Fransa kaynaklı haberlerin yanı sıra AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Yasin Aktay'ın konuya ilişkin değerlendirmesine de yer verilmiştir.

Görsel 1. 10 Ocak 2015 Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerinde Charlie Hebdo saldırısı ile ilgili çeşitli haberler

10 Ocak 2015 *Sabah* Gazetesi

10 Ocak 2015 *Yeni Şafak* Gazetesi

Görsel 2. 10 Ocak 2015 Zaman gazetesinde Charlie Hebdo saldırısı haberleri

10 Ocak 2015 *Zaman* Gazetesi

Charlie Hebdo saldırısı, saldırının gerçekleştiği 7 Ocak 2015 tarihinin ardından gelen 10 gün boyunca neredeyse tüm ulusal gazetelerin başsayfalarında yer bulmuştur¹¹. Saldırının çerçevesinde iki temel eğilim görülmektedir. Birincisi hükümete yakın muhafazakâr basında¹² yer verilen şekilde olayın daha çok kriminal yönüyle ele alınarak islamofobi tartışmaları bağlamıyla sınırlandırılmasıdır. İkinci yaklaşım konuyu çoğunlukla ifade özgürlüğü bağlamında değerlendiren, hükümet ile mesafeli, görece liberal olduğu söylenebilecek basına ait yaklaşımdır. İki grup arasındaki bir diğer fark muhafazakâr basının köşe yazıları hariç konuya açık bir şekilde daha az yer ayırmasıdır. Bu çalışma için incelenen üç gazetenin başsayfalarında saldırıyı ele alışları içeriklerine kıyasla daha olgusal olsa da üç gazete arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazeteleri, Tablo 3'te görüleceği üzere hem haber içeriklerinde hem de başsayfa haberlerinde *Zaman* gazetesine göre daha fazla oranda hükümet kaynaklı haber ya da yoruma yer vermeyi tercih ederken *Zaman* gazetesi hükümet açıklamalarına başsayfasında hiç yer vermemiştir. Yine bir diğer farklılık *Sabah* ve *Yeni Şafak*

gazeteleri çerçeveyi Batı'nın Doğu'ya ve daha özeldede Müslüman dünyaya karşı hatalarının sonucu olarak çizmesine karşın *Zaman* gazetesinin hükümetin yanlış politikalarını ve radikal Müslüman grupların İslamiyet'e verdikleri zararı da kapsamına almasıdır.

Tablo 2. Charlie Hebdo Saldırısına İlişkin Başsayfa Haberlerinin Dağılımı

	<i>Sabah</i>		<i>Yeni Şafak</i>		<i>Zaman</i>	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Saldırıya ilişkin başsayfa haberleri	10/10	%100	10/10	%100	7/10	%70
Başsayfalarda hükümet kaynaklı haber ya da yorumlar	6/10	%60	6/10	%60	0/8	%0
Fransa ya da Batı'ya yönelik olumsuz başsayfa haberleri	6/10	%60	8/10	%80	2/8	%25
Fransa ya da Batı'ya ilişkin olumlu başsayfa haberleri	2/10	%20	0/10	%0	1/8	%12,5

Başsayfalar değerlendirilirken Fransa ya da genel olarak Batı'ya yönelik suçlayıcı başsayfa haberleri olumsuz, Fransa'da ya da Batı'da Müslümanlarla olumlu bir ilişkiye işaret eden haberler olumlu haber kategorisinde ele alınmıştır. Örneğin Angela Merkel'in Almanya'daki Müslüman sivil toplum grupları ile beraber dayanışma yürüyüşü yapması olumlu bir haber olarak değerlendirilmiştir. Bu haber 14 Ocak tarihinde *Sabah* ve *Zaman* gazetelerinde başsayfada yer bulurken *Yeni Şafak* başsayfasında bu habere yer vermemiştir.

Görsel 3. Sabah, Yeni Şafak ve Zaman Gazetelerinin 14 Ocak 2015 Tarihli Başsayfaları.

Bu süre içerisinde çalışma açısından en ilginç verilerden bir tanesi ifade özgürlüğüne haber içeriklerinde çok kısıtlı oranda yer ayrılması ve ifade özgürlüğünün başsayfalarda hiçbir şekilde konu edilmemesidir. *Yeni Şafak* ve *Sabah* gazeteleri için ifade özgürlüğü tamamen negatif bir bağlamda çerçevelenen bir kavramdır. İfade özgürlüğünden bahsedilen cümleler genellikle Avrupa’da Müslümanların yaşadığı güncel ya da tarihsel sorunlar etrafında tartışılmaktadır. Daha sıklıkla yapılan ise ifade özgürlüğünden hiç bahsetmeden Avrupalıların uyguladıkları “çifte standartlar” ve “ikiyüzlü” yaklaşımlara dikkat çekmektir. Yaşanan cinayetler ile Avrupalıların Doğu’ya yönelik tavrı arasında doğrudan bağ kurulmasa da cinayet haberlerini çok büyük oranda Müslümanlara yapılan haksızlık haberleri takip etmektedir¹³. Örneğin *Sabah* gazetesinde hükümet yetkililerinin açıklamaları haricinde Charlie Hebdo saldırısına ilişkin haberler genellikle olgusaldır. Batılı devletlere ve Batı toplumuna yönelik eleştirilere iç sayfalardaki haberlerde ya da köşe yazılarında yer verilmektedir. *Yeni Şafak* gazetesi için ise neredeyse her şey gün gibi ortadadır. Örneğin 12 Ocak tarihli *Yeni Şafak* gazetesinin başsayfasında Charlie Hebdo saldırısıyla ilişkili beş haber yer almaktadır. Bu haberlerden bir tanesi duruma ilişkin olgusal veridir. Diğer dört haber şu şekilde sıralanmıştır; manşette sayfanın önemli bir bölümünü kaplayan “Paris Dayanışması” başlığı ile Davutoğlu’nun yürüyüş kortejindeki fotoğrafı, bu haberin üstünde Ruphert Murdoch’ın fotoğrafı ve spotta “Faşist” sözcüğü, bu haberin hemen altında Benjamin Netanyahu’nun fotoğrafı ve spotta “Fırsatçı” başlığı yer almaktadır. Baş sayfanın sağ alt kısmında ise koşher markete yapılan saldırıda on beş Yahudi’yi kurtaran Müslüman genç Lassana Bathily’nin fotoğrafı ve spotta “Müslüman genç 15 müşteriyi kurtardı” başlığı görülmektedir. Manşetteki bilgileri aşağıdaki gibi yan yana dizersek bazı eşitlemeler ile karşılaşıyoruz.

Görsel 4. 12 Ocak 2015 Yeni Şafak Başsayfa Haberleri

Ruphert Murdoch = Hristiyan =
İslamofobik =Faşist

Benjamin Netanyahu = Yahudi =
Fırsatçı

Lassana Bathily = Müslüman =
Barışsever ve kahraman

Davutoğlu = Müslüman = İnsani
değerlerle dayanışma halinde

Yeni Şafak gazetesinde neredeyse tüm haberler yukarıda örnek olarak verilen başsayfa formatında çerçevelenmiştir. Bu verilerden bazıları olgusal olarak doğru olsa da Charlie Hebdo saldırısı ile ilişkili olarak ve bir arada sunulmaları “biz ve öteki” ikiliğini güçlendiren bir çerçeve ortaya çıkarmaktadır.

Zaman gazetesi konuya ilişkin yayın politikası birkaç açıdan *Sabah* ve *Yeni Şafak*’tan ayrılır. Öncelikli olarak *Zaman*’ın haber sunumu oldukça sade ve görece olgusaldır. İfade özgürlüğü ilişkin göndermeler bulunmakla beraber İslam’a hakaret iddialarına karşı bir duyarlılık da ortaya konmaktadır. İkinci olarak *Zaman* gazetesi manşetlerinde hükümet yetkililerinin hiçbir açıklamasına yer verilmemiştir. Son olarak *Zaman* gazetesinin konuyu ifade özgürlüğü bağlamında ele aldığı haberlerin önemli bir kısmı başta Fethullah Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen gazeteler olmak üzere muhalif gazetelere yapılan baskılara ilişkindir. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesinin Charlie Hebdo dergisinin son sayısının bir kısmını basma kararı alması üzerine yapılan polis baskını *Zaman* gazetesi tarafından eleştirilmiştir¹⁴. Ancak bu eleştirilerin bir tür ifade hürriyeti savunuculuğundan ziyade cemaat ve hükümet arasındaki gerilimin bir uzantısı olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Üç Gazetede Charlie Hebdo Saldırısına İlişkin Geniş Haberlerin Dağılımı

	Toplam Geniş Haber	Olumlu Geniş Haber	Oran	Olumsuz Geniş Haber	Oran	Olgusal Geniş Haber	Oran	Hükümet Çevrelerine Dayalı Geniş Haber	Oran
<i>Zaman</i>	14	4	%28,5	4	%28,5	6	%42,8	0	0
<i>Sabah</i>	27	1	%3,7	8	%29,6	5	%18,5	13	%48,1
<i>Yeni Şafak</i>	35	3	%8,5	18	%51,4	7	%20	7	%20

Haberlerde katliamın ele alınışını analiz edebilmek açısından haberler Tablo 3’te öncelikle ikiye ayrılmıştır; geniş haberler ve dar haberler. Geniş haberler genellikle bir gazete sayfasının ¼’ünden büyük olmak üzere gazetenin yayımlandığı tarihte konuya ilişkin öne çıkarılan tartışmaları ve bakış açılarını göstermesi bakımından önemlidir. Dar haberler genellikle geniş haberlerle ilişkili ayrıntılar ve daha az öne çıkarılan haberlerdir¹⁵. Örneğin Mehmet Görmez’in “Fransa’da 12 kişi için ayağa kalkanları ibretle izledik”¹⁶ açıklaması *Yeni Şafak*’ta geniş bir şekilde ele alınırken *Zaman*¹⁷ gazetesinde sayfanın en

altında ve dar bir haber olarak yer almıştır. Bu çalışmanın kapsamına uygun olarak dar haberler dışarıda bırakılarak geniş haber sayısı ve bu haberlerin niteliğine dair kimi veriler Tablo 3’de gösterilmektedir. Tabloda Fransa, Batı ya da daha genelde Müslüman olmayanlar ile Müslümanlar arasında olumlu bir ilişkiyi ya da bir tür empatiyi yansıtan haberler “olumlu” kategorisinde yer alırken tam tersi yöndeki suçlayıcı ve Doğu-Batı gerilimini öne çıkaran haberler “olumsuz” kategorisinde incelenmiştir. Görece yoruma kapalı ve verilerle sınırlandırılmış haberler “olgusal”, Cumhurbaşkanı, Başbakan, üst düzey bürokratların açıklamaları “Hükümet çevrelerine dayalı geniş haber başlığında” incelenmiştir.

Görsel 5. Yeni Şafak ve Zaman Gazetelerinde Haber Sunum Farklılıklarına İlişkin Bir Örnek

Yeni Şafak 14 Ocak

Zaman 14 Ocak

Tablo 4. İncelenen Gazetelerde Charlie Hebdo Katliamını Konu Alan Köşe Yazılarının Dağılımı

	8 Ocak	9 Ocak	10 Ocak	11 Ocak	12 Ocak	13 Ocak	14 Ocak	15 Ocak	16 Ocak	17 Ocak	18 Ocak	Toplam
<i>Sabah</i>	2	6	4	3	4	4	4	3	3	2	3	38
<i>Yeni Şafak</i>	6	7	11	9	12	10	12	6	10	7	6	96
<i>Zaman</i>	-	2	3	-	1	4	1	1	1	5	2	20

Yine aynı on günlük periyotta, incelenen üç ulusal gazetede yer alan köşe yazılarının dağılımı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Niceliksel olarak Charlie Hebdo saldırısı üzerine en fazla köşe yazısı *Yeni Şafak*'ta en az köşe yazısı ise *Zaman* gazetesinde yer almıştır. On günlük kesitte *Sabah* gazetesinde Otuz Dokuz, *Yeni Şafak* gazetesinde doksan altı, *Zaman* gazetesinde ise yirmi köşe yazısı yer almıştır. Köşe yazılarında Charlie Hebdo saldırısı ile bağlantılı olarak işlenen konu sayısı oldukça çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın odak noktasına sadık kalmak adına saldırıyla ilgisi belirsiz olan yazılar dışarıda bırakılmıştır. Değerlendirilen üç gazeteden özellikle *Zaman*'da konu daha az

işlenmiştir. *Zaman* gazetesi, köşe yazılarına genel olarak daha az yer ayıran bir gazete olması dolayısıyla konuyla ilgili köşe yazılarının az olması normal görülebilir. Öte yandan gazetede saldırıya ilişkin az sayıdaki köşe yazısı sayısının *Sabah* gazetesinin yarısı *Yeni Şafak*'ın beşte biri düzeyinde olması sadece köşe sayısının daha az olmasından kaynaklanmamaktadır. *Zaman* gazetesi doğrudan kendi köşe yazarları yerine dışarıdan isimlerin yazdığı analiz yazılarına önem vermesi bir diğer farklılıktır. Pek çok dış haber gibi bu konunun da bir iç politika tartışmasına dönmesi tartışmaların içeriği üzerinde de belirleyici olmuştur.

Tablo 5. Köşe Yazılarının İçeriklerine Göre Dağılımı¹⁸

	Toplam Köşe Yazısı	Eleştirel Köşe Yazısı	İfade Özgürlüğünden bahsedilen köşe yazıları	İslamofobiden bahsedilen köşe yazıları
<i>Sabah</i>	39	6	8	18
<i>Yeni Şafak</i>	96	2	30	46
<i>Zaman</i>	20	11	7	10

Öncelikle üç gazete için dikkat çekici olan hükümete yakınlık arttıkça konunun daha fazla (fakat derinlikten yoksun) ve adeta ideolojik bir hattı savunur şekilde ele alınmasıdır. Özellikle *Yeni Şafak* gazetesinde konu üzere çok fazla köşe yazısına yer verilmesi bu ideolojik çatışma yaklaşımının niceliksel işarettir. Üç gazeteye ilişkin genel değerlendirmeler açısından iki temel yaklaşım şekli görülmektedir. Bunlardan birincisi *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin oldukça yakın bir çerçeve kurmalarına karşın aralarında bir tür tonlama farkından bahsedilebilir. *Sabah* gazetesi de *Yeni Şafak* gibi açıkça tüm sorumluluğu Batı'ya yüklemesine rağmen *Yeni Şafak*'a kıyasla daha yumuşak bir dil tercih etmesi ve en azından birkaç eleştirel yazıya yer vermesi ile farklılaşır. *Yeni Şafak* gazetesinde yazıların tonu gün geçtikçe sertleşerek bazı köşelerde özellikle Avrupalılara ve Türkiye'deki muhalif yazarlara yönelik hakaretamiz cümlelerin sarf edilmesine kadar vardırılmaktadır¹⁹. Ömer Lekesiz, katliama ilişkin analiz yapmadan önce yaşanan katliamı kınamaya çağırانları "yerli islamofobyaçı..., laikçi liberal, paralel hoşgörücü" diye tanımlarken İbrahim Karagül, kimleri kast ettiğini tam olarak açıklamadan Avrupalıları "ikiyüzlü ve sahtekar" olarak adlandırıyor²⁰.

Bir diğer önemli nokta Cemaat ve Hükümet arasındaki kavganın da bu tartışmanın önemli bir unsuruna dönüşmesidir. Bu durumun iki yansımasından biri *Zaman* gazetesinin konuyu oldukça temkinli bir şekilde ele alması diğer

Sabah ve *Yeni Şafak* gazetelerinin *Zaman* gazetesini Peygamber'e hakaret edenlerin yanında durmakla itham etmesidir²¹. Tüm bu gerilimlere karşın en dikkat çekici olan *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin konuyu tamamen uluslararası bir komplo olarak ele almaları ve köşelerde neredeyse ifade özgürlüğünden hiç bahsetmemeleridir. *Yeni Şafak* gazetesinde sadece 8-12 Ocak tarihleri arasında saldırının bir tür komplo olduğunu iddia eden yirmi üç köşe yazısı yayımlanmıştır²². *Zaman* gazetesi köşe yazılarında, Paris saldırısı kısmen ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilse de yazılar çoğunlukla Türkiye'nin kendi gündemine ve buradaki ifade özgürlüğü sorunuyla ilişkili olarak ele alınmıştır.

Zaman gazetesi cephesinde sorun diğer iki gazeteye göre biraz daha karmaşıktır, hem hükümet yanlısı gazetelerin ithamlarına karşı durmak, hem saldırıyı kınamak hem de "dini değerleri aşağılayanlar" ile mesafeyi ayarlamak gibi zorluklarla mücadeleyi bir arada yürütmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu doğrultuda saldırının ertesinde çıkan yazılar oldukça az olsa da 14 Ocak tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinin, Charlie Hebdo dergisinin saldırının ardından çıkan ilk sayısının bir kısmını yayımlama kararı ve ardından gelen tepkiler karşısında *Zaman* gazetesinin *Cumhuriyet*'i desteklemesi konunun daha fazla işlenmesini bir anlamda zorunlu hale getirmiştir²³. Bir zorunluluk gibi görünmesine karşın *Zaman* gazetesindeki yorumlar çoğunlukla olayın iki yönünü birden, islamofobi ve ifade özgürlüğüne karşı tahammülsüzlük, ele almada diğer iki gazeteye göre çok daha başarılıdır.

Gazeteler tek tek ele alındığında *Sabah* gazetesi için üç farklı eğilimden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi çok zayıf olsa da Müslüman toplumların yaklaşımlarının ifade hürriyetiyle alakalı sorunlu yanlarını ve Türkiye hükümetinin konuya yaklaşımını eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutan yaklaşım. İkincisi katı bir Batı düşmanlığı ve üçüncüsü liberalizme dönük eleştirilerle sorunun tamamen Müslümanlara karşı yapılmış uluslararası bir komplo olarak değerlendirildiği hâkim yaklaşım. İlk yaklaşım üç farklı yazara ait olsa da on günlük dönemde gazetede yer alan altı eleştirel köşe yazısından dört tanesi Emre Aköz'e aittir. Aköz hem Müslüman toplumlarının "onlar bizden"²⁴ değil diyerek tartışmadan kaçmalarını hem de Diyanet İşleri Başkanı'nın "Müslümanlar ölürken susanlar şimdi ağlıyor"²⁵ açıklaması üzerinden hükümetin yaklaşımını eleştirmiştir. Gazetenin konuya ilişkin duruşunu da ortaya koyan ikinci yaklaşımın birkaç ögesinden bahsetmek gerekirse bunlardan birincisi hükümet açıklamaları ile paralel bir yorum hattının takip edilmesidir. Bu yaklaşımın ana kavramları "islamofobi", "oryantalizm" ve "emperyalizm"dir. Bu doğrultuda Paris saldırısı genelde Müslümanları özelde Türkiye'yi mağdur etmek üzere tasarlanmış bir komplo olarak sunulmuştur. Bu dönemde yazılan 39 köşe yazısından sadece sekiz tanesinde ifade özgürlüğü sözcüğü yer almış ve

buralarda da sözcük neredeyse tamamen olumsuz çağrışımlarla kullanılmıştır²⁶. 15 Ocak tarihli köşesinde Haşmet Babaoğlu, o günlerde adı fazla anılan Voltaire için şu sözleri yazmıştır; “Voltaire ırkçı ve burnu büyük bir Avrupalıydı”²⁷.

Zaman gazetesinde Paris saldırısına ilişkin kaleme alınmış yirmi yazıdan on bir tanesi eleştirel kategorisinde yer almaktadır. Burada hedef kısmen hükümetin Cemaat medyasına uyguladığı baskıya karşı bir tepki olsa da Müslümanların hakaret karşısında tepki verme şekillerine dair eleştiriler de yer almaktadır. Tartışma diğer iki gazetedeği gibi islamofobi ya da İsrail komplosu çerçevelerine sıkıştırılmasa da *Zaman* gazetesi yazarları da konuyu çoğunlukla ya *Batılı dünyanın Doğu üzerindeki tahakkümü ve bunun sebep olduğu çatışmalar* formülüyle ya da Fethullah Gülen cemaatine göndermeyle, çözümün başka türde bir Müslümanlıkta olduğunu işaret eden çerçevelerle sunmuşlardır. Örneğin Ali Bulaç 17 Ocak tarihli yazısında yaşanan saldırıyı “Gerilim Doğu ile Batı arasında değil, Batı ile Müslümanlar arasında”²⁸ sözleriyle açıklarken Ali Ünal, Batılı dünyanın kendi çıkarlarını güvenlik altına almak için Müslüman dünyada komplolar yaptığını fakat “hizmet hareketi” dışındaki grupların bu komplolara doğru şekilde karşı çıkamadığını belirtir²⁹.

Yeni Şafak gazetesinin saldırıyı ve ardından gelen tartışmaları ideolojik bir hattı savunmanın yanında genel olarak AKP hükümetinin Ortadoğu politikasının savunusu olarak ele aldıkları ve tartışmayı iki ana eksene sıkıştırmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bunlardan birincisi islamofobi, diğeri ise İsrail ya da Fransız istihbaratının, bazı yazılarda İslam dünyasına bazı yazılarda Türkiye’ye karşı hazırlamış oldukları bir komplo olarak işlenmesidir. On günlük periyotta konuyla ilgili hayli yazı yazılmış olmasına karşın saldırının ifade özgürlüğü bağlamında tartışılmasından özellikle kaçıldığı görülmektedir. Yazılan doksan altı yazıdan otuz tanesinde *ifade özgürlüğü*, *basın özgürlüğü* ya da *düşünce özgürlüğü* kavramlarından en az birine yer verilmiştir. Otuz yazının tamamında ifade özgürlüğü ya bir bağlamdan yoksun ya da tamamen olumsuz çağrışımlar yapacak şekilde kullanılmıştır. Bunlardan bazı örnekler vermek gerekirse ifade özgürlüğü *Yeni Şafak* gazetesinde ancak; “Düşünce hoyratlığı”³⁰, “ifade özgürlüğü kılıfı”³¹, “basın özgürlüğü diye Peygamberimize hakaret edilmesi”³², “Batının kendi evrenseli olan ifade özgürlüğü”³³, “kutsala hakaret özgürlüğü”³⁴, “ifade özgürlüğü sahtekârlığı”³⁵ gibi değer yüklü bir çerçeveleme ile kendisine yer bulabilmiştir. İfade özgürlüğü konusu açıldığında kullanılan retorikğin saldırıya ilişkin haberlerin sunumunda da aynı şekilde yer aldığı görülür. Tüm bu süre içerisinde bahsetmenin ötesine geçip tamamen ifade özgürlüğünü konu alan köşe yazısı sayısı üçtür ve bu üç yazının ikisi³⁶ “Batının” ifade özgürlüğünü nasıl “sahtekârca” kullandığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Saldırının ifade özgürlüğüne yönelik etkisinin yok sayılması bir tarafa ifade özgürlüğü

denilen şeyin baştan sona Müslümanlara karşı bir komplo olduğu izlenimi uyandırılmaktadır. Saldırının değerlendirilmesinde ise köşe yazılarının odağını komplo teorileri oluşturur. *Yeni Şafak* gazetesinde ilk üç günde, konuya ilişkin yazılan otuz üç köşe yazısından yirmi üç tanesi Charlie Hebdo saldırısının Batılılar tarafından Müslümanlara ya da İsrail tarafından Fransa'ya karşı (Filistin'in tanınmasına verdiği destekten ötürü) bir komplo olduğunu kanıtlamaya dönük olarak kaleme alınmıştır. İncelenen dönem içerisinde eleştirel sayılabilecek yazı sayısı üçtür, bu üç yazıda da eleştirinin ana fikri Müslümanlara yapılan tüm haksızlıklara karşın yine de bazı hataları Müslümanlardan kaynaklanmış olabileceğine ilişkin cümleler yer almaktadır³⁷.

Muhafazakâr Basının Çizdiği Çerçeveye İlişkin Sonuçlar

2002 yılından bu yana Türkiye'de iktidarı tek başına elinde tutan AKP hükümetleri, basın ve ifade özgürlüğüne dönük müdahaleci tavırları dolayısıyla özellikle 2010 yılından sonra bu konuda hem ulusal hem uluslararası kamuoyunda sıklıkla eleştirilmişlerdir. İktidarın medyaya kurmuş olduğu ilişki şekli çoğunluğu muhafazakâr olan basın ve yayın kuruluşlarını incelemeyi de çeşitli açılardan zorlaştırmaktadır. Bu araştırmanın da göstermiş olduğu gibi özellikle *Yeni Şafak* ve *Sabah* gibi hükümete oldukça yakın gazetelerin büyük oranda Türkiye dışı dinamiklerle açıklanabilecek bir olayda bile sıra dışı düzeyde hükümet açıklamalarına dayanmaya çalışmaları liberal anlamda bir medya incelemesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, her ne kadar bugün hükümete dönük eleştirel bir yayın politikası izlese de 2013 öncesinde, cemaat medyası diye bilinen grubun bir parçası olan *Zaman* için de geçerliydi³⁸.

Çalışmanın sonuçları göstermektedir ki etik-politik meşruiyetini liberal demokratik bir söylemden kuran AKP gibi onunla simbiyotik bir ilişki içerisine girmiş olan muhafazakâr basın da ideolojik temellerini sorgulamaya açabilecek durumlarla karşı karşıya geldiklerinde açık bir şekilde ifade özgürlüğünün kısıtlanmasından yana tavır almaktadır. Yani Müslümanların rahatsız oldukları ifadelere dönük tepkileri liberal hukuk alanı içerisinde tutmaya değil tam tersine liberal hukuk alanının varlığını sorunsallaştıran bir çerçeveleme tercih edilmektedir. Bu eğilimin en dikkat çekici şekilde ortaya çıktığı çerçeveleme şekilleri şöyle sıralanabilir. Öncelikle Charlie Hebdo olayı tamamen sıradan bir cinayet vakası gibi ele alınmakta ve olayı öngörememiş olması dolayısıyla Fransız polis teşkilatının eksikliği vurgulanmaktadır. İkincisi ifade özgürlüğü mümkün olduğu kadar çerçevenin dışına çıkarılmakta, ifade özgürlüğünden bahsedildiğinde bu özgürlüğün ya baştan beri Batılıların ötekileştirdikleri gruplara hakaret etmek amacıyla oluşturdukları yasal zemin olduğu ya da kötü niyetle kullanıldığı savunulmaktadır. *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin sıklıkla hükümet açıklamalarına başvurarak, hem manşetlerde hem de köşe

yazılarında konuyu sadece hükümet temsilcilerinin kurduğu çerçeveye paralel bir bağlamda sunmaları üçüncü önemli eğilimdir. *Zaman* gazetesi hükümetin de içinde olduğu radikal bir İslam anlayışını suçlayarak Fethullah Gülen Cemaatini tek yol olarak göstermekte *Charlie Hebdo* olayını hükümet ile yaşanan gerilimde bir tür kaldıraç olarak kullanmaktadır. Son nokta *Yeni Şafak* ve *Sabah* gazetelerinde yoğun bir tonda *Zaman* gazetesinde ise daha hafif olsa da üç gazetede de *Charlie Hebdo* saldırısını Batı'nın Orta-Doğu politikasının uzantısı olarak planlanmış bir komplo olarak sunulmaktadır. Böylece konuyu yüzeysel olarak incelememe iddiasında olan muhafazakâr basın saldırının görünen ve uluslararası kamuoyunda en fazla kaygı uyandıran kısımlarına ilişkin neredeyse hiçbir şey söylememeyi tercih etmiştir.

Çerçeveleme analizine ilişkin Entman'ın (1993: 52) ortaya koymuş olduğu formülasyonda yer alan dört özelliğin tamamı muhafazakâr basının *Charlie Hebdo* katliamını çerçevelemesinde açıkça görülmektedir.

- Katliam Batı'nın Doğu'ya daha özelde Müslümanlara karşı başlattığı bir savaş ya da komplo olarak tanımlanmakta;
- Katliamın sebebi olarak Batı'nın göçmen politikaları ve Doğu'ya daha özelde Müslümanlara karşı tutumu gösterilmekte;
- Batı'nın ikiyüzlülüğü, çıkarıcılığı ve İslam dünyasının mazlumluğu etrafında ahlaki bir çerçeve oluşturulmakta;
- Çözüm olarak sekülerizmin terk edilmesi ve İslamiyet'e ilişkin kutsal değerlerin Batılı liberal değerlerin üstüne çıkartılması savunulmaktadır.

Sonnotlar

¹ *Charlie Hebdo* 1970 yılında aylık yayımlanan *Hara-Kiri* dergisinin eki olarak dağıtılmaya başlanmış, *Hara-Kiri* dergisinin Charles de Gaulle'nin ölümüyle dalga geçtiği gerekçesiyle yasaklandıktan sonra onun yerini alarak yayın hayatına haftalık olarak devam etmiştir. Dergi yazar-çizerleri *Charlie Hebdo*'yu radikal sol, seküler, ırkçılık karşıtı politik bir hiciv dergisi olarak tanımlamaktadırlar. Dergi 2006, 2011 ve 2012 yılında Muhammed karikatürleri dolayısıyla büyük tepkilerle karşılaşmış, dergi ofisi 2011 yılında yine peygamber karikatürü yayımlanması gerekçe gösterilerek bombalanmıştır (BBC News, 8 Ocak 2015). Dergi üç büyük dinle dalga geçen yayınları dolayısıyla pek çok kez Müslüman, Hristiyan ve Museviler tarafından dini provokasyonu ticari bir strateji olarak kullanmakla suçlanmıştır. Dergi çalışanları eleştirilerinin ayırım yapmaksızın tüm dinleri hedef aldığını savunsalar da Charlie Hebdo'nun İslamiyet'e karşı özel bir düşmanlığı olduğu yaygın bir iddiadır.

² Bakınız: Hanitzsch ve Donsbach (2012); Hanitzsch ve Mellado (2012).

³ Son yıllarda Türkiye'de çeşitli medya grupları arasında yaşanan el değiştirmeler ve bu süreçte siyasi iktidarın rolüne ilişkin eleştirel incelemeler için bakınız: Adaklı (2014), Adaklı (2015).

⁴ Nefret söylemi davaları karşısında üç farklı örnek olay üzerinde bir karşılaştırma için bkz. Riley (2007).

⁵ Bakınız: Asad (2009) ve Mahmood (2009).

⁶ İslamofobinin dini ve etnik yönleri üzerine bir tartışma için bakınız: Taras (2013).

⁷ Bakınız: Post (2007).

⁸ İletişim araştırmalarında etki kavramının kullanım şekilleri ve kavramın disiplin içerisindeki önemine ilişkin bir tartışma için bakınız: Garnham (2000).

⁹ Fethullah Gülen Cemaati ve AKP hükümeti arasında yaşanan gerilim Milli Görüş hareketi ve Cemaat arasındaki oldukça eski çekişmelere dayansa da bu yazının kapsamı açısından sadece son dönemde yaşanan gerilimlerin tarihçesinden kısaca bahsetmek uygun olacaktır. Bugün bile ayrıntılarına tam olarak haiz olamadığımız bu gerilimin görünen başlangıcı 7 Şubat 2012 tarihinde MİT müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağırılmasıdır. Gerilim hükümetin dershanelere dönük düzenleme girişimiyle yükselmiş ve 17 Aralık operasyonu olarak tarihe geçen üç bakanın oğlunun ve hükümete yakın patronların tutuklanması olayıyla zirveye ulaşmıştır. Bu operasyon daha sonra hükümet tarafından bir "mini darbe" girişimi olarak adlandırılmıştır. Ardından gelen süreçte hükümete yakın medya ve Cemaat medyası olarak bilinen gruplar konuya ilişkin kamuoyu oluşturmak için büyük çaba harcamışlardır. Gerilimin düzeyi düşmüş olsa

da bugün hala Cemaate yakın yayın kuruluşlarına el konması ve Cemaat medyasının çeşitli yazarlarının tutuklanmasıyla gerilimin devam ettiği görülmektedir. Sürece ilişkin kısa bir yazı için bakınız: Çakır, Ruşen (10 Ocak 2014). Cemaat-Hükümet Savaşı Üzerine Sıkça Sorulan Sorular. *Vatan*. Cemaat perspektifinden ayrıntılı bir inceleme için bakınız: Yılmaz, İsa (2013). *Hedefteki Cemaat*. İstanbul: Klas Kitaplar. Fethullah Gülen Cemaati ve Milli Görüş Hareketi'ni de kapsayan Türkiye'de İslami oluşumlar üzerine detaylı bir araştırma için bakınız: Çakır (1995).

¹⁰ Alpay, Şahin (13 Ocak 2015). İslam ve Demokrasi. *Zaman*.

¹¹ Saldırının ertesi günü olan 8 Ocak 2015 tarihinden itibaren on günlük periyotta *Sabah*, *Habertürk*, *Vatan*, *Taraf*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Şafak* gazeteleri tüm sayılarında, *Hürriyet*, *Türkiye*, *Akşam*, *Milliyet* ve *Star* gazeteleri on sayıdan dokuzunda, *Posta* ve *Zaman* gazeteleri ise on sayıdan yedisinde Charlie Hebdo saldırısı veya saldırıya ilişkin gelişmeleri başsayfalarından duyurmuşlardır. Bu periyotta incelenen gazete başsayfalarının manşetlerine ulaşılacak haber linkleri kaynakçada manşetler başlığı altında sıralanmıştır.

¹² Bakınız: dipnot 2

¹³ Haberlerin çerçevelenmesinde, özellikle Avrupa'nın çeşitli kentlerinde camilere yapılan saldırılar ve çeşitli ırkçı grupların Avrupa kentlerindeki etkinliklerinin Charlie Hebdo haberlerinin yanında özellikle öne çıkarılması dikkat çekse de doğrudan suçlamalar köşe yazılarına bırakılmıştır. Haber sayfalarında ise, bir anlamda "Müslümanların tepkisi"nin sosyolojik ve tarihsel bir bağlama oturtulmak için özel bir çaba harcandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin *Yeni Şafak* gazetesi 15 Ocak tarihli sayısında "Paris'in Kara Yüzü" başlığıyla bir tam sayfayı Fransa'nın sömürgecilik tarihine ayırmış ve Fransa'nın hala pek çok Afrika ülkesinden "haraç" aldığını iddia etmiştir.

¹⁴ "Cumhuriyet'e Polis Baskını" (15 Ocak 2015).*Zaman*.

¹⁵ Çerçeveleme analizi için araştırmada asıl hedef vurgulanan, öne çıkarılan noktaları tespit edebilmektir, bu nedenle sadece geniş haberler derinlemesine ele alınmıştır. Tablo 4'te verilen geniş haber sayısı tablo 2'de sunulan toplam haber sayısından çıkarılarak dar haberlerin sayısına ulaşılabilir.

¹⁶ "İbretle İzledik" (14 Ocak 2015).*Yeni Şafak*.

¹⁷ "Fransa'da 12 Kişi İçin Ayağa Kalkanları İbretle İzledik" (14 Ocak 2015).*Zaman*.

¹⁸ Tabloda yer alan kategorilerden "eleştirel köşe yazısı" İslam toplumlarının ya da Türkiye dâhil olmak üzere Müslümanlarca yönetilen ülkelerin Batı'ya ya da Müslümanlığı

gerekçe göstererek terör eylemi yapanlara yönelik tutumunu eleştiren yazılardır. “İfade özgürlüğünden bahseden yazılar” ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü sözcüklerinden herhangi birine yer vermiş köşe yazılarıdır. “İslamofobiden bahseden yazılar” bir açıklama kategorisi olarak İslamofobi, Müslüman düşmanlığı, İslam korkusu ya da İslam nefreti sözcüklerinden herhangi birine yer veren yazılardır.

¹⁹ Bakınız: *Yeni Şafak*; Tuna, Salih (10 Ocak 2015). Siz Önce Şarlatanlığı Bırakın, *Yeni Şafak*; Öztürk, Kemal (13 Ocak 2015). Fotoğrafın Tamamını Göremeyen Avrupa, *Yeni Şafak*; Saydam, Ali (15 Ocak 2015). 16 Dilde Basılan Derginin En Önemlisi Neden Türkçe Olanıymış?, *Yeni Şafak*.

²⁰ Lekesiz, Ömer (9 Ocak 2015). Paris Baskınının Tarafları: Küstah, Cahil, Sinsi, *Yeni Şafak*. Karagül, İbrahim (9 Ocak 2015). Siz Önce Sahtekarlığı, İkiyüzlülüğü Bırakın, *Yeni Şafak*.

²¹ Zamandan Provakasyona Destek (15 Ocak 2015). *Yeni Şafak*; Paralel Medyadan Çirkin Karikatüre Tam Destek (14 Ocak 2015). *Sabah*.

²² Örneğin bakınız: Küçük, Cem (8 Ocak 2015); 7 Ocak Komplosu ve Avrupa Gladyonu. *Yeni Şafak*; Oruç, Ş., Merve (8 Ocak 2015). Gerçek Öldü, Hedef Avrupa'nın 11 Eylül'ü. *Yeni Şafak*; Kaplan, Yusuf (9 Ocak 2015). İslam'la Postmodern Savaş Süreci Avrupa'da. *Yeni Şafak*; Ersanel, Nedret (10 Ocak 2015). Paris Saldırıları: Komplo Teorileri Bile Yavan Kalacak. *Yeni Şafak*.

²³ Editör Yazısı (15 Ocak 2015) Kutsala Saygı ve Basın Özgürlüğü, *Zaman*.

²⁴ Aköz, Emre (9 Ocak 2015). Medeniyetler Çatışması 2.0, *Sabah*.

²⁵ Aköz, Emre (16 Ocak 2015). Terörün Kimliği Yok mu Yani?, *Sabah*.

²⁶ Duran, Burhanettin (16 Ocak). Yeni Bir Evrenselin İnşası, *Sabah*; Altun, Fahrettin (12 Ocak 2015). Terörün Sosyolojisi de mi Olmaz?. *Sabah*.

²⁷ Babaoğlu, Haşmet (15 Ocak). Biliyorum, Siz Voltaire'i Seversiniz!, *Sabah*.

²⁸ Bulaç, Ali (17 Ocak 2015). Sahnenin Aktörleri, *Zaman*.

²⁹ Ünal, Ali (12 Ocak 2015). Teröre 'Ama'sız Lanet ve Hizmet, *Zaman*.

³⁰ Karagül, İbrahim (9 Ocak 2015). Siz Önce Sahtekarlığı, İkiyüzlülüğü Bırakın, *Yeni Şafak*.

³¹ Lekesiz, Ömer (9 Ocak 2015). Paris Baskınının Tarafları: Küstah, Cahil ve Sinsi, *Yeni Şafak*.

- ³² Kutlu, N. Ali (11 Ocak 2015). Hayır, Kabul Etmiyoruz..., *Yeni Şafak*.
- ³³ Esenyan, Markar (12 Ocak 2015). Charlie Hebdo ve Soylu Kaçışlar, *Yeni Şafak*.
- ³⁴ Emre, Akif (15 Ocak 2015). Öfke Derin, Fikir Vasat, *Yeni Şafak*.
- ³⁵ Aktay, Yasin (17 Ocak 2015). İfade Özgürlüğü Sahtekarlığı, *Yeni Şafak*.
- ³⁶ Aktay, Yasin (17 Ocak 2015). İfade Özgürlüğü Sahtekarlığı, *Yeni Şafak*; Tamer Korkmaz (16 Ocak 2015). İçerideki Charli'ler, *Yeni Şafak*.
- ³⁷ Bayramoğlu, Ali (9 Ocak 2015) İslamofobi mi? Basın Özgürlüğü mü?, *Yeni Şafak*. Yayla, Atilla (10 Ocak 2015). Paris Cinayetleri ve Aceleci, Önyargılı Yorumlar, *Yeni Şafak*. Leyla İpekçi (17 Ocak 2015). Cümle Dillerden Hitap Kimedir!, *Yeni Şafak*.
- ³⁸ Geçmişte peygambere hakaret tartışmalarının *Zaman* gazetesinde ele alınış şekli bu tespiti haklı kılmaktadır. Örneğin 2 Kasım 2004 tarihinde *Submission* isimli filminin Müslümanlara hakaret ettiği gerekçesi ile öldürülen Hollandalı yönetmen Theo Van Gogh'a ilişkin *Zaman* gazetesinde yer alan haberler (Örneğin: Yel, A., Murat, 2004; Van Gogh Cinayeti Müslümanları Yakıyor, 2004) ya da *Charlie Hebdo* dergisinin ofisine 2011 yılında gerçekleştirilen bombalı saldırının *Zaman* gazetesinde ele alınış şekli (Örneğin: Haski, 2011; Demir, 2011) 2015 yılı *Charlie Hebdo* katliamının *Yeni Şafak* ve *Sabah* gazetelerinde ele alınışına çok benzerdir. Örnek olarak verilen haber ve yorumlara bakıldığında *Zaman* gazetesinde, iki olayın da ifade özgürlüğüyle ilişkilendirmeden sadece Avrupa ülkelerindeki yabancı politikaları ve Müslümanlara dönük nefret bağlamına sıkıştırıldığı görülmektedir.

Kaynakça

- Adaklı G (2014). Medya Sermayesi ve Ultra-Çapraz Bütünleşmeler. *Perspectives*. Sayı 8, 18-24.
- Adaklı G (2015). Tarihsel ve Güncel Boyutlarıyla Türkiye'de Medyanın Yapısı ve Temel Sorunlar. *Gazeteciden Habere Sektörden Yeni Medyaya Gazeteciliğin Temel Kavramları* İçinde (Der. Besim Yıldırım). İstanbul: Literatürk-Academia.
- Altıparmak K (2007). Kutsal Değerler Üzerine Tezler v. İfade Özgürlüğü: Toplu Bir Cevap. İçinde: *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye içinde* (Der. Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları. 73-115.
- Asad T (2009). Free Speech, Blasphemy and Secular Criticism, Is Critique Secular? Blasphemy, Injury and Free Speech. İçinde: *The Townsend Papers in The Humanities*, University of California Press. 20-64.
- Bangstad S (2013). Fighting Words: What is Wrong with Freedom of Expression?.
- 66 Yağan U (2015). Muhafazakâr Basının İfade Özgürlüğü ile İmtihani: Charlie Hebdo Katliamının Zaman, Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerinde Çerçeveselenmesi. *Mülkiye Dergisi*, 39 (4), 43-71.

Journal of Ethnic and Migration Studies. 40 (2), 266-282.

Copeland A D (2006). *The Idea of a Free Press the Enlightenment and Its Unruly Legacy*. Illinois: Northwestern University Press.

Çakır R (1995). *Ayet ve Slogan: Türkiye’de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Deacon D vd. (2007). *Researching Communications A Practical Guide to Methods in Media and Cultural Analysis*. London: Hodder Arnold.

Entman R (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.

Gamson W A (1989). News as Framing: Comments on Graber. *American Behavioral Scientist*, 33(2), 157-161.

Garnham N (2000). *Emancipation, The Media and Modernity: Arguments About the Media and Social Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Goffman E (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern Univeristy Press.

Hanitzsch T, Mellado C (2012). What Shapes the News Around the World? How Journalists in Eighteen Countries Perceived Influences on Their Work. *International Journal of Press/Politics*, 15(3), 404-426.

Hanitzsch T, Donsbach W (2012). Comparing Journalism Cultures. İçinde: F Esser ve T Hanitzsch (der), *Handbook of Comparative Communication Research*, New York: Routledge. 262-275.

Keane J (2000). *Medya ve Demokrasi*. Çev. H Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Levey B G, Modood, T (2009). The Muhammad Cartoons and Multicultural Democracies. *Ethnicities*, 9(3), 427-447.

Mill S J (1859/2000). *Hürriyet Üstüne*. Çev. M O Dostel, Ankara: Liberte Yayınları.

Milton J (1644/2008). *Areopagitica*. Rockville, Maryland: Arc Manor

Morgan G (2007). Mill’s Liberalism, Security, and Group Defamation. İçinde: G Newey (der), *Freedom of Expression: Counting the Cost*, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Post R (2007). Religion and Freedom of Speech: Portraits of Muhammad. *Constellation*. 14(1), 72-90.

Riley J (2007). Mill, Liberalism, and Exceptions to Free Speech. İçinde: G Newey (der), *Freedom of Expression: Counting The Cost*, Cambridge: Cambridge Scholar Publishing.

Yağan U (2015). Muhafazakâr Basının İfade Özgürlüğü ile İmtihanı: Charlie Hebdo Katliamının Zaman, Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerinde Çerçeveselenmesi. *Mülkiye Dergisi*, 39 (4), 43-71.

Mahmood S (2009). Religious Reason and Secular Affect: An Incommensurable Divide? İçinde: *Is Critique Secular? Blasphemy, Injury and Free Speech, The Townsend Papers in The Humanities*, University of California Press, 64-101.

Scheufele A D (1999). Framing as a Theory of Media. *Journal of Communication*, 49(1), 103-122

Taras R (2013). 'Islamophobia Never Stands Still': Race, Religion and Culture. *Ethnic and Racial Studies*, 36(3), 417-433.

Tian Y, Stewart M C (2005). Framing the SARS Crisis: A Computer-Assisted Text Analysis of CNN and BBC Online News Reports of Sars, *Asian Journal of Communication*. 15(3), 289-301.

Basılı Gazete Haberleri

Cumhuriyet'e Polis Baskını (15 Ocak 2015). *Zaman*.

Editör Yazısı (15 Ocak 2015). Kutsala Saygı ve Basın Özgürlüğü, *Zaman*.

Fransa'da 12 Kişi İçin Ayağa Kalkanları İbretle İzledik (14 Ocak 2015). *Zaman*.

İbretle İzledik (14 Ocak 2015). *Yeni Şafak*.

Paris'in Kara Yüzü (15 Ocak 2015). *Yeni Şafak*.

Zaman'dan Provokasyona Destek (15 Ocak 2015). *Yeni Şafak*.

Köşe Yazıları

Aköz E (9 Ocak 2015). Medeniyetler Çatışması 2.0, *Sabah*.

Aköz E (16 Ocak 2015). Terörün Kimliği Yok mu Yani?, *Sabah*.

Aktay Y (17 Ocak 2015). İfade Özgürlüğü Sahtekarlığı, *Yeni Şafak*.

Alpay Ş (13 Ocak 2015). İslam ve Demokrasi, *Zaman*.

Altun F (12 Ocak 2015). Terörün Sosyolojisi de mi Olmaz?, *Sabah*.

Babaoğlu H (15 Ocak 2015). Biliyorum, Siz Voltaire'i Seversiniz!, *Sabah*.

Bayramoğlu A (9 Ocak 2015). İslamofobi mi? Basın Özgürlüğü mü?, *Yeni Şafak*.

Bulaç A (17 Ocak 2015). Sahnenin Aktörleri, *Zaman*.

Çakır R (10 Ocak 2014). Cemaat-Hükümet Savaşı Üzerine Sıkça Sorulan Sorular, *Vatan*.

- Duran B (16 Ocak 2015). Yeni Bir Evrenselin İnşası, *Sabah*.
- Emre A (15 Ocak 2015). Öfke Derin, Fikir Vasat, *Yeni Şafak*.
- Ersanel N (10 Ocak 2015). Paris Saldırıları: Komplo Teorileri Bile Yavan Kalacak. *Yeni Şafak*.
- Esenyan M (12 Ocak 2015). Charlie Hebdo ve Soylu Kaçışlar, *Yeni Şafak*.
- İpekçi L (17 Ocak 2015). Cümle Dillerden Hitap Kimedir!, *Yeni Şafak*.
- Kaplan Y (9 Ocak 2015). İslam'la Postmodern Savaş Süreci Avrupa'da. *Yeni Şafak*.
- Karagül İ (9 Ocak 2015). Siz Önce Sahtekarlığı, İkiyüzlülüğü Bırakın, *Yeni Şafak*.
- Korkmaz T (16 Ocak 2015). İçerideki Charli'ler, *Yeni Şafak*.
- Küçük C (8 Ocak 2015). 7 Ocak Komplosu ve Avrupa Gladysu. *Yeni Şafak*.
- Kutlu N. A (11 Ocak 2015). Hayır, Kabul Etmiyoruz., *Yeni Şafak*.
- Lekesiz Ö (9 Ocak 2015). Paris Baskının Tarafları: Küstah, Cahil, Sinsi, *Yeni Şafak*.
- Oruç Ş., M (8 Ocak 2015). Gerçek Öldü, Hedef Avrupa'nın 11 Eylül'ü. *Yeni Şafak*.
- Öztürk K (13 Ocak 2015). Fotoğrafın Tamamını Göremeyen Avrupa, *Yeni Şafak*.
- Saydam A (15 Ocak 2015). 16 Dilde Basılan Derginin En Önemlisi Neden Türkçe Olanıymış?, *Yeni Şafak*.
- Tuna S (10 Ocak 2015). Siz Önce Şarlatanlığı Bırakın, *Yeni Şafak*.
- Ünal A (12 Ocak 2015). Teröre 'Ama'sız Lanet ve Hizmet, *Zaman*.
- Yayla A (10 Ocak 2015). Paris Cinayetleri ve Aceleci, Önyargılı Yorumlar, *Yeni Şafak*.

Çevrimiçi Kaynaklar

- BBC (8 Ocak 2015). Charlie Hebdo and It's Place in French Journalism. *BBC News Europe*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-15551998> adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.
- BBC (14 Ocak 2015). Charlie Hebdo Attack: Three Days of Terror. *BBC News Europe*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237> adresinden 8 Eylül 2015 tarihinde erişildi.
- Demir E (3 Kasım 2011). Fransa'da İkinci Karikatür Krizi: Müslümanlara Sağduyu Çağrısı. *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/_fransada-ikinci-karikatur-krizi-muslumanlara-sagduyu-cagrisi_1197939.html adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.

Haski,P (4 Kasım 2011). Fransa'da İslam'a Karşı Tavır. *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/_fransada-islama-karsi-tavir_1198281.html adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.

Modood T (2006). The Liberal Dilemma: Integration or Vilification? *Open Democracy*,http://www.researchgate.net/publication/265630811_The_liberal_dilemma_integration_or_vilification adresinden 29 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir.

Paralel Medyadan Çirkin Karikatüre Tam Destek (14 Ocak 2015). *Sabah*. <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/01/14/paralel-medyadan-cirkin-karikature-tam-destek> adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.

Yel A M (5 Kasım 2004). Teslimiyet Filmi ve Bir Trajedinin Gör Dediği. *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/_teslimiyet-filmi-ve-bir-trajedinin-gor-dedigi_109094.html adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.

Van Gogh Cinayeti Müslümanları Yakıyor (11 Kasım 2004). *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/_van-gogh-cinayeti-musulmanlari-yakiyor_111037.html adresinden 25 Kasım 2015 tarihinde erişildi.

Zafar H (2013). Islam and Free Speech: Principle vs. Privilege. *Huffington Post*. http://www.huffingtonpost.com/harris-zafar/islam-and-free-speech-principle-vs-privilege_b_2831793.html adresinden 21 Ağustos 2015 tarihinde erişildi.

Başsayfa Haberleri

7 Ocak 2015 <http://www.haber7.com/foto-galeri/32944-7-ocak-2015-gazete-mansetleri>

8 Ocak 2015 <http://www.haber7.com/foto-galeri/32956-8-ocak-2015-gazete-mansetleri>

9 Ocak 2015 <http://www.gercekgundem.com/galeri/medya/5004/gazete-mansetleri-9-ocak-2015>

10 Ocak 2015 <http://www.onyedyirmibes.com/10-ocak-2015-cumartesi-gazete-mansetleri-resimleri,158.html>

11 Ocak 2015 <http://www.onyedyirmibes.com/11-ocak-2015-pazar-gazete-mansetleri-resimleri,159.html>

12 Ocak 2015 <http://www.radikal.com.tr/fotogaleri/turkiye/12-ocak-2015-pazartesi-gazete-mansetleri-1270256-2/>

13 Ocak 2015 <http://www.gercekgundem.com/galeri/medya/5060/gazete-mansetleri-13-ocak-2015/27#image>

- 14 Ocak 2015 <http://www.haber7.com/foto-galeri/33038-14-ocak-2015-gazete-mansetleri/p32>
- 15 Ocak 2015 <http://www.radikal.com.tr/fotogaleri/turkiye/15-ocak-2015-persembe-gazete-mansetleri-1272580-2/>
- 16 Ocak 2015 <http://www.haber7.com/foto-galeri/33070-16-ocak-2015-gazete-mansetleri/p22>
- 17 Ocak 2015 <http://www.gundemkibris.com/turkiye-gazete-mansetleri-17-ocak-2015-103719h.htm>
- 18 Ocak 2015 <http://www.gundemkibris.com/turkiye-gazete-mansetleri-18-ocak-2015-103791h.htm>

